

Borba s vodom. Priča o utapanju. Mom utapanju. Ili znam da ništa o režiji ne znam

Lučić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:510921>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST**

**DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI
SMJER LUTKARSKA REŽIJA**

MAJA LUČIĆ

**BORBE S VODOM.
PRIČA O UTAPANJU.
MOM UTAPANJU.
ILI ZNAM DA NIŠTA O REŽIJI NE ZNAM.**

DIPLOMSKI RAD IZ LUTKARSKE REŽIJE

MENTORICA: doc. art. Tamara Kučinović

SUMENTOR: Petar Eldan, umjetnički suradnik

Osijek, lipanj, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj _____ rad
diplomski/završni
pod naslovom _____

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

SADRŽAJ

1. REŽIJA KAO MORE. ILI KAKO JE SVE POČELO.	1
2. MOJA PRVA BORBA S VODOM. TJ. RIBICAMA. ILI ODABIR TJ. NASTANAK TEKSTA.	3
3. NUŽNO JE NEGDJE PRIPADATI. ILI PRONALAZAK KAZALIŠTA ZA RAD.	7
4. ŠAROLIK JE TAJ MORSKI SVIJET. ILI ODABIR SURADNIKA AUTORSKOG TIMA.	10
5. ISTRAŽIVANJE FLORE I FAUNE MORSKOG DNA. ILI RAD S TEHNOLOGINJOM I SCENOGRAFKINJOM.	13
6. PLIČAK I PREVIŠE SVJETLA. ILI RAD NA OBLIKOVANJU SVJETLA PREDSTAVE.	19
7. KAKO ŠUMI MORE. ILI RAD SA SKLADATELJEM.	21
8. ŽUČKA NE MOŽE OSTATI SAMA. POTRAGA ZA SUPLIVAČIMA POKRETAČIMA. ILI RAD S GLUMCIMA.	24
9. KAKO JE TEKLO MOJE UTAPANJE. ILI KAKO SAM POKUŠAVALA BITI REDATELJ.	32
10. NA PUČINI. ILI U DUBINI. ZNAM DA NIŠTA O REŽIJI NE ZNAM. ILI ZAKLJUČAK.	34
11. SAŽETAK	36
12. LITERATURA	38

1. REŽIJA KAO MORE. ILI KAKO JE SVE POČELO.

„Volim da sumnjam. Režija je to, sumnja. Sumnja u sebe, sumnja u druge, sumnja pre no što počneš, sumnja dok radiš, sumnja na kraju. Volim da se igram. Svi reditelji i glumci su u suštini, infantilni. Nezreli i asocijalni, oni kao i deca veruju da je to 'igrati se' najozbiljnije, i jedino čoveka dostojno, zanimanje.“¹

Što je režija?

More. Lijepo. Krasno. Glatko. Veliko. Ogromno. Sve veće. Zastrašujuće veliko. Pučina. Beskrajna pučina. Napinjem oči kako bih ugledala kraj, ali ne uspijevam. Ne znam ni zašto ga uopće tražim. Taj kraj. Hoću li se osjećati manje malena ako ga ugledam? Sumnjam. Voda pred mojim očima i dalje raste. Budi to u meni neko divljenje. Ali i strah. Strah? Od čega? Na sigurnom sam. Sigurnom... Što to uopće znači? Ova voda je prekrasna. Kao da me zove. Trebam li ući? U taj beskraj? U to plavetnilo? Zašto bih ulazila? Tako je lijepo stajati ovdje na obali i diviti se ovom prizoru. Ali nešto me kopka... Nešto me vuče...

Dopuštam vodi da mi dotakne stopala.

Nešto me vuče da zakoračim dalje. Nešto jače od mene. Što je to? Znatiželja? Prkos? Ponos? Žudnja? Ludilo? Ljubav...? Nisam sigurna... Važem. Što ako uđem dublje? Što se može dogoditi? Osjećam strah. Penje mi se uz leđa. Ne volim strah. Koči me. Blokira me. Noge. Ruke. Cijelo tijelo. U ovom slučaju to može biti kobno. Mogu se utopiti. Svjesna sam da ako uđem, moram maknuti strah. Zašto je tu? Čega se zapravo bojim? Ovih dubina? Da neću znati plivati? Da neću moći plivati? Koliko to može biti strašno? Koliko je iracionalan taj strah? Borim se sama sa sobom.

Što ako ne uđem? Hoću li si to ikada moći oprostiti? Hoću li zbog toga biti osakaćena? Hoću li zbog toga biti manje ja? Hoću li se moći nositi s tom odlukom kasnije? Što mogu izgubiti? Što mogu dobiti...? Nešto me i dalje vuče. Nešto me i dalje zove. Kao da neka moja dubina počinje voditi razgovor s tim beskrajem. S onim što se ispod njega skriva. S njegovom dubinom. I dok tako dubine razgovaraju, ja postajem nestrpljiva...

Evo me... Zakoračila sam...

¹ Iz razgovora s redateljem Srboljubom Stankovićem – Radoslav Lazić, *Traktat o lutkarskoj režiji, U traganju za estetikom režije*, Prometej, Novi Sad, 1991., str. 70.

Ne znam što me čeka. Znam samo jedno... Sada nema nazad. Dubine i dalje razgovaraju. Kao da nisu ni primijetile da sam se ja pomaknula. Nema povratka.

Još jedan korak.

Ovaj je moja dubina ipak osjetila.

Još jedan...

Moja dubina kao da me bodri: „Samo hrabro! Samo hrabro!“

Puštam se...

Padam. Zaranjam.

Puštam vodi da me obgrli.

Gdje li će završiti ovo putovanje...? Hoću li znati opstati? Preživjeti? Živjeti? Hoću li potonuti ili ću naučiti roniti, plivati...?

Režija je za mene upravo to. Jedna velika nesigurnost. Predivna. Neistražena. U sebi skriva svakakve ljepote. Baš kao more. I zato joj imam potrebu tako i pristupiti i u ovom pismenom diplomskom radu. Želim opisati proces rada na diplomskoj predstavi *Neobičan prijatelj*, premijerno izvedenoj 7. travnja 2022. godine u Hrvatskom kazalištu u Pečuhu u Mađarskoj, tako da opišem borbe koje sam vodila s ovim morem. Borbe koje s morem ne možeš voditi. Veće je od tebe. Može te progutati. More treba naučiti voljeti, naučiti slušati, naučiti istraživati. Ne treba ga se bojati, ali treba ga poštovati. Kao i u prirodi. U nekim segmentima sam to uspijevala, a u drugim je moje plivanje ovim morem završilo „utapanjem“. Manje ili više svjesnim. Namjernim ili nenamjernim. Što je to što mi je kroz ovaj proces pomagalo da plivam, a što je to što me utapalo? Koliko sam to sama dopustila? Jesam li trebala? Koliko sam tome sama pridonijela? Jesam li to mogla izbjeći? Što sam naučila za dalje? Jesam li išta naučila za dalje?

Gdje li će završiti ovo putovanje...? Hoću li znati opstati? Preživjeti? Živjeti? Hoću li se utopiti ili ću naučiti roniti, plivati...?

2. MOJA PRVA BORBA S VODOM. TJ.RIBICAMA. ILI ODABIR TJ. NASTANAK TEKSTA.

Što raditi? Najprije treba odabrati tekst... Hvata me panika. Od nje kao da se više ne sjećam - kako se to radi?

Na vodi sam. Zapravo, u vodi. Čekam ih. Nekako to dugo traje. Silno se pokušavam održati, borim se, ali mi to ne ide tako lako od ruke. Zapravo imam osjećaj da što se više borim, to mi teže ide. Gdje su? Umaram se. Hvatam dah. Ovo je teže nego što sam očekivala... Mislila sam da je bitno samo ući i da će one odmah biti tu. Okrećem se. tražim ih pogledom. Gdje su? Uvijek ih je puno, a baš sada kada trebam odabrati nema nijedne... Počinje me hvatati panika. Pokušavam se održati na vodi. Nedaleko od mene nešto sitno iskoči iz vode i napravi „buć“. S druge strane ponovno „buć“. Okrećem se. Mašem rukama i nogama. Dobro je. Uspijevam. Sve se lakše održavam na vodi. Shvatim da je „bućkova“ sve više. Smijem se. Poneki „buć“ objavi se bliže. Evo ih! Ribice! Tu su! Skaču iz vode i ponovno zaranjaju. Jako ih je puno. Ne znam na koju stranu bih se prije okrenula. I dok tako ostajem zadivljena, smijući se glasno, jedan „buć“ objavi se puno bliže nego svi oni ostali i pošprica me po nosu. „Ti jedan mali...“ rekla sam mu. Ali „buć“ nije prestao, špricao me i izazivao, ja sam se smijala i pokušavala sam ga uhvatiti, ali mi to nikako nije uspijevalo. Onda se isto ponovilo s drugim „bućkom“. Ni njega nisam uspjela uhvatiti. Ni trećeg, ni četvrtog... I odjednom ih više nije bilo na vidiku. Gdje su? I shvatim da, ako ih želim vidjeti, moram se uputiti za njima. Za njima? Kuda? Pod vodu? I dok se tako premišljam, shvatim da su se oko mene pod vodom skupili svi „bućkovi“ i kao da me zovu. Ali ja se ne usudim. Ne mogu disati pod vodom! Utopit ću se! Ali „bućkove“ kao da nije briga. Oni ne odustaju. Ali ne odustajem ni ja. „Ne idem pod vodu!“ I odjednom ogromno jato sićušnih „bućkova“ krene plivati oko mene. Bilo ih je toliko da su izazivali struju koja me počela okretati u mjestu. Najprije mi se to učinilo zabavno, ali već u idućem trenutku ribice su stvorile vir koji me vukao dolje. Pod vodu. „Koliko možete biti uporne?“ pomislila sam i duboko udahнула prije nego li su me potpuno potopile. Čvrsto sam zatvorila oči. Taj „riblji vir“ vukao me sve dublje. Nisam mu se mogla oduprijeti. Sve je stalo kada su mi stopala dotaknula dno. Lagano sam otvorila oči. Ribice su se raspršile svuda oko mene. Bilo ih je more. More ribica pod morem. Počela sam se smijati na tu pomisao. U idućem trenutku pomislila sam kako se ne smijem smijati jer ću se utopiti. I tek onda sam shvatila da se i dalje smijem.

Smijem se pod morem. Smijem se i lijepo mi je. I ne gušim se... Mogu disati... Čudno neko more... Divno neko more... Sviđa mi se ovdje... Mogla bih i ostati...

Ah, da... Tekst... Potraga za tekstem...

Ribice... Koliko ih je... I svaka je od njih drugačija. Svaka je krasna na svoj način. Svaka me zove. Svaka želi biti moja. Ali ja se ne mogu odlučiti... Pogubila sam se...

Gubim se u moru tekstova, u moru tema... Ne uspijevam odabrati nijednu. Mentorica doc. art. Tamara Kučinović nagovara me da napišem vlastiti tekst... Ne znam imam li hrabrosti za to. Ne znam hoću li znati.

I sjedim tako na dnu mora i divim se svim tim ribicama i svjesna sam da bih trebala odabrati jednu, ali koju? One kao da paradiraju preda mnom, pokazuju se, prave se važne, jedna za drugom, i ja uživam, zaista uživam, ali nekako... Nijedna od njih nije ona prava. Sve su zanimljive, svaka u svojoj boji, svaka na svoj način posebna, ali nijedna moja... A ja znam da trebam neku posebnu ribicu. Samo moju ribicu. I kako sam krenula razmišljati o njoj, zatvorila sam oči. Trebam neku posebnu ribicu, jednu s kojom ću zaplivati u dubine, koja će na kratko postati moja dok joj ne nađem uvalu kojoj će pripadati i tamo joj ne stvorim novi dom. Ribicu koja će biti žute boje. Da! Žute! I koja će imati bijelu prugu posred trbuha! I sitne zelene pjegice kod repa! Razmišljam o mojoj ribici i uhvati me neka milina. Odjednom me u tom mom maštanju prekine neko sitno štipkanje po ramenu. Otvorim oči. I taman kad sam htjela izgrditi uljeza koji me ometa, nađem se oči u oči s njom. Mojom malom žutom ribicom. S bijelom prugom posred trbuha i zelenim pjegicama na repu. Od šoka sam zanijemila. Ona me ponovno počne grickati. Ovaj put po nosu. Je li moguće? „Kako si se ti tu stvorila?“ upitam ju u nevjerici, a ona krene plivati oko mene brzinom munje. Oko glave, tijela, ispod ruku, između nogu. Bila je stvarno prekrasna. Na kraju se smirila i uplivala u moj dlan. „Tako si malena. Kako da se s tobom uputim na ovakvo putovanje?“ Gledala sam to maleno žuto stvorenje i njezinu bijelu prugu na stomaku i odjednom sam osjetila neku neobičnu povezanost. Kao da oduvijek pripadamo jedna drugoj. I sve mi je bilo jasno. Moja želja za njom bila je toliko jaka da je ona jednostavno morala nastati.

Pronašla sam ju! Temu kojom se želim baviti! Kao da je već neko vrijeme strpljivo čučala u meni i čekala da ju odaberem. To je zima. Ne zima kao godišnje doba nego zima koju mi ljudi nosimo u sebi. Kojoj dopustimo da se nastani u nama i da nas preuzme. I tako sve više postajemo njezini, a sve manje svoji. Da! To je to! To želim!

Ubrala sam s dna jednu morsku travku i pošakljala ribicu po leđima. Ona se izmaknula i brzinom munje pojela travku. „Pa ti si gadna!“ ubrala sam još jednu travku i ponudila joj. Munja je opet bila u akciji. Nakon treće travke učini mi se da je ribica malo narasla. Hranila sam ju morskim travkama, a Žučka je polako rasla i tome se jako veselila. Da, Žučka. Smiješno. Ni sama ne znam kada je dobila ime. Vjerojatno negdje između dvjesto pedesetčetvrte i tristo dvanaeste travke. Nisam skroz sigurna.

I krenula sam lagano u raspisivanje teksta. Povjerovala sam mu. Krenulo je. Osmislila sam da želim da o toj zimi, koja se nastani u ljudima, priča upravo Zima kao godišnje doba. Zima koja je iznenađena njezinom pojavom. Zima koja nikad ranije nije upoznala takvu zimu. A sada se ona nastanila u jednom dječaku. Njezinom prijatelju. Nakon smrti njegove majke. Nastanila se u njemu i obuzima ga. Malo po malo. Mijenja ga. Taj dječak je Petar. Petar je uvijek ranije volio zimu. I Petrova mama je jako voljela zimu. Ali sada se Petar više ne želi igrati. Zima je zbunjena. Želi pomoći Petru. Ali ne zna kako. Ne uspijeva joj to... Svjesna je da će zimi biti teško otopiti zimu. I da je potrebno pronaći nekoga tko u sebi nosi jako proljeće kako bi pomogao otopiti tu zimu. I pronalazi Gitu. Gita je jedna neobična djevojčica čija duša miriši na mentu i maline. I njezino proljeće je toliko jako da se Zimi od njega vrti u glavi. Ona je ta koja može pomoći Petru. Ako joj to Petar dopusti. A dopustit će joj to.

I nisam se ni snašla, a Žučka je poprimila veličinu, a skoro i oblik, nogometne lopte. Kako je rasla, bivala je sve žuća, njezina pruga posred trbuha sve bjelja, a pjegice sve zelenije. Bila je neobična. Lijepa. Drugačija. Za mene posebna. Moja.

I nastao je tekst. Tekst kojem vjerujem. Tekst koji je izašao iz neke moje dubine. Tekst koji je izašao iz neke moje potrebe progovaranja o toj zimi koju mi ljudi na neki način sami

odaberemo, ali joj se teško sami othrvamo. I o proljeću koje je bitno pronaći u ljudima oko nas. Jer nas ono drži živima. Jer možda jednom i naše proljeće oživi njih. Jer, iako ponekad dopustimo zimama da nas posjete, ne trebamo im pustiti da se ovdje nastane. U nama. Jer te zime su takve. Posebno hladne. One nam uzmu nas.

I gledam tako moju Žučku i razmišljam... Što nas čeka dalje? Hoćemo li nas dvije moći proći ovo putovanje zajedno? Hoćemo li znati? Hoću li znati? Ovo je moj prvi ovakav zaron. Moje prvo ovakvo plivanje. Moje prvo istraživanje morskog dna. Moje prvo udomljavanje neke ribice. Na tu ekspediciju ne možemo se svakako uputiti same. Treba povesti sve suplivače. Najprije one koji će mi pomoći odabrati pravi dom za moju Žučku, a kasnije i one koji će s njom ostati živjeti. Hoćemo li se snaći u tim morskim dubinama? Hoćemo li se usuditi?

„Redatelj u kazalištu lutaka mora posjedovati spasonosno 'neznanje' o životu, odnosno vještinu da mu 'znanje ide usporedno s isto tolikim zaboravom znanja. Neznanje nije isto što i neukost, to je naporan čin prevladavanja naučenog. Samo po tu cijenu jedno djelo svakog trenutka može biti ona vrsta čistog početka koja njegovo stvaranje čini aktom slobode' (Jean Lescure, *Lapicque*). Lutkarstvu me dakle privukla tajna trajno mogućeg počinjanja, stvaranja ni iz čega, iz 'praznine' pozornice, privukla me njegova ljepota i poezija, mirisi njegove poezije.“²

Ni sama nisam sigurna što me dalje čeka. Koliko duboko to more može biti. Ali idemo korak po korak. Moja Žučka i ja. Ili zamah po zamah. Sad sam u vodi, Žučka je tu, nema nazad. Koliko to strašno može biti? Pa evo me, pod vodom sam i dišem. Zasad se još nisam utopila. Zasad sam još uvijek živa...

² Luko Paljetak, *Lutke za kazalište i dušu*, Međunarodni centar za usluge u kulturi, Zagreb, 2007., 64. str.

3. NUŽNO JE NEKAMO PRIPADATI. ILI PRONALAZAK KAZALIŠTA ZA RAD.

Tekst imam. Treba mi mjesto. Kazalište u kojem ću raditi. Profesionalno kazalište u kojem ću raditi.

I dok sam se tako divila mojoj Žučki, znala sam da ne možemo ostati ovdje. Znala sam da ona ne može ostati ovdje. Znala je to i ona. Ovaj ocean je prekrasan. Ali je velik. Prevelik. Bojim se ako ostanemo ovdje, mogle bismo se izgubiti. A Žučka se ne smije izgubiti. Ne smijem to dopustiti. Odgovorna sam za nju. Moram pronaći neku uvalu u kojoj će joj biti lijepo. Gdje će moći živjeti. Gdje će se moći razvijati. Gdje će moći pripadati. I tada shvatim. Ja još ne znam kako se to radi. To pripadanje. Ja još ne znam kako se traži uvala. Svjesna sam da moram probati, ali što ako ne uspijem?

U meni se pojavljuje strah. Koje kazalište će me primiti? Pa mene još nitko ni ne poznaje. Tko će se usuditi dati mi priliku? Gdje da krenem tražiti? Kako se to uopće radi?

Treba što prije nekamo pripadati! Moram pronaći uvalu! Okrećem se oko sebe. Ne znam u kojem smjeru bih se uopće zaputila. I dok je mene tako počela hvatati panika, Žučka me počela gurkati. „Prestani!“ rekla sam joj. Ali ona nije odustajala. „Prestani, ne pomažeš mi! Ne možemo ostati ovdje! Moram ti pronaći uvalu kojoj ćeš pripadati.“ I Žučka je krenula plivati. „Kamo ćeš?“ viknula sam za njom. Zaletjela se prema meni i brzo plivala oko mojih nogu sve dok me nije srušila. „Što radiš?“ vikala sam nervozno. A ona mi se počela zalijetati u ruke. Najprije jednu pa drugu. Pa opet. Kako sam blesava! Učila me plivati... Moja malena ribica pokušavala je animirati mojih 178 centimetara i naučiti me plivati! „Žučka, prestani, ja znam plivati! Samo sam... Zaboravila...“ I krenem lagano plivati za njom. Zamah po zamah. A ona me ponosno vodila. Vodila me na površinu. U redu je. Tamo ćemo biti sigurne. Izronile smo. „Hvala ti“, tiho sam joj rekla, ali ona kao da me nije čula. Uskakala je i iskakala iz vode kao da mi nešto želi reći. „Imaš pravo. Odavde se lakše vidi kopno. Lakše ću pronaći tvoju uvalu.“ I tek što sam to izgovorila, kao da se stvorila pred mojim očima. „Eno je!“ pokazala sam Žučki u smjeru kopna koje sam vidjela. U smjeru jedne uvale. Iz daleka se činila zanimljiva. Zaplivalo smo prema njoj.

Iako potraga za kazalištem nije jednostavna, imala sam sreće. Jedno kazalište odlučilo me prihvatiti.

I što smo se više Žučka i ja približavale toj uvali, ona kao da nas je dozivala. Veselile smo joj se. Posebno Žučka. Osjećala sam neku lijepu sigurnost. Mir. Ovdje bi se moglo pripadati.

Međutim, kazalište koje me odlučilo primiti, jednako tako lako i jednostavno, otkazalo je suradnju. Bez ikakvog objašnjenja, bez ikakvog meni poznatog razloga.

Na ulazu u uvalu odjednom kao da je voda bila hladnija. Iznenadilo me to. Bio je to neki podvodni izvor. Izvor hladne vode. Mi smo plivale i plivale, ali taj izvor kao da nam nije dao prići uvali bliže. Nisam shvaćala što se događa. I koliko god smo se pokušavale izboriti s njim, bilo je uzalud. Izvor nas je gurao dalje. Na trenutak mi je bilo žao. Zaista sam željela pripadati toj uvali. Željela sam da Žučka dobije svoj dom. Ali uvala nas nekako nije htjela. I onda me uhvatio neki bijes. Neki inat. Neka ljutnja. I tako sam plivala. I plivala. I plivala. A Žučka me bez pogovora pratila. I nisam ni primijetila kada smo se našle pred novom uvalom. Umorna od plivanja podigla sam glavu. Uvala mi se učini poznatom. Kao da sam već bila ovdje. A što ako nas ni ova uvala ne bude htjela? Što ako nas i ona odbaci?

I u trenutku kada sam to pomislila, moje ruke i noge ukočile su se. Nisam se mogla pomaknuti. Žučka je nastavila plivati. Nije ni primijetila da sam zaostala za njom. Uplivala je u uvalu kao da je kod kuće. Taj osjećam mi da neku snagu. Grč je popustio. Krenula sam plivati za njom. „Žučka!“ Što sam joj bila bliže voda je nekako bivala toplija. Prijalo mi je to. A koliko sam vidjela i Žučki se sviđjelo ovdje. Odlučila sam pitati ovu uvalu hoće li nas prihvatiti. Možemo li biti njezine? Možemo li joj pripadati? I nisam stigla ni postaviti pitanje, a uvala kao da mi je odgovorila. Laganim valovima povukla nas je k sebi skroz. Osjećam se nekako sigurno. Osjećam kao da pripadamo. Osjećam povjerenje. I puštam se. I plutam. A Žučka veselo skakuće oko mene. Lijepo je. Ali ne smijem se previše opustiti. Uvala je dopustila Žučki da pripada ovamo, ali moje je vrijeme ovdje ograničeno. Ja ne pripadam ovoj vodi i ovome moru. Ne zauvijek. Pripadam ovamo dok Žučki ne stvorim dom. A za to imam određeno vrijeme. Vrijeme nakon kojeg me uvala mora izbaciti. Zahvalna sam što nas je prihvatila. Što je prihvatila Žučku. Nadam se samo da će vremena biti dovoljno.

Ta uvala bila je Hrvatsko kazalište u Pečuhu koje je prihvatilo moju molbu da kod njih radim svoju diplomsku predstavu. Dali su mi odriježene ruke.

Bilo je lijepo nekamo pripadati. Zajedno s Žučkom.

4. ŠAROLIK JE TAJ MORSKI SVIJET. ILI ODABIR SURADNIKA AUTORSKOG TIMA.

„Teško je lutkarskom reditelju da objedini poslove saradnika. Muzika, scena, svjetlo, lutke – sve je to 'lutka', sve mora da se animira. To se ne može 'zahtevati' od saradnika. Scenograf, kompozitor, kreator lutaka – svi moraju također biti reditelji 'po duši', ko-reditelji predstave. Problem izbora saradnika je 'izbor po srodnosti'.“³

Sljedeći korak bio je odabir autorskog tima. Izbor po srodnosti s obzirom na ono što sam za ovu predstavu trebala i htjela. Treba biti svjestan kakvu predstavu radiš, što od nje želiš i tko ti u tome može najbolje pomoći. Suradnici su na neki način tvoja „produžena ruka“. Suradnici su ti koji ti pomažu da slika u tvojoj glavi dobije stvarni 3D oblik. Treba znati s kojim ćeš se suradnikom najbolje razumjeti, koji će shvatiti i uspjeti realizirati tvoje ideje, s kojim ćeš „kliknuti“ za dobrobit predstave. Treba odabrati suradnike koji će moći temu predstave uzeti kao nešto sebi blisko. Kao nešto što imaju potrebe dalje razvijati.

Plutam na vodi. Toliko sam se umirila da sam skoro zaspala, ali Žučka me prenula iz polusna špricanjem. Nikad nema mira. Vrckava je. Zove me na igru. Zove me na plivanje. Zove me u dubinu. Ona ipak ne može ostati na površini. Zove me na naše putovanje, putovanje koje tek slijedi. Putovanje istraživanja morskog dna ove uvale i potrage za njezinim domom. Svjesna sam svega, ali nekako si nisam htjela priznati da je taj trenutak već tu. Svjesna sam da će se od mene tražiti da ponovno duboko zaronim. Žučka kao da je nanjušila moj strah. Ponovno me špricne. Pokušava me oraspoložiti. Pokušava mi skrenuti misli. Potpuno sam svjesna što radi, ali ide joj to vrlo dobro. Krećem za njom. Plivamo. Zaranjamo. Izranjamo. Igramo se. Svaki njezin zaron ide sve dublje. Svjesna sam toga. U redu. Došao je i taj trenutak. Ići ćemo dublje. Ali ne možemo tamo same. Za taj zaron potrebno nas je više. Ne možemo same istražiti morsko dno. Barem ne do kraja. Ne onako kako treba. Ne onako kako to želim. Ne onako kako to Žučka zaslužuje. Sama to ne znam. Sama ne mogu. Trebam pomoć. Trebam suplivače graditelje. Suplivači graditelji ovladaju posebnim tehnikama plivanja koje su

³ Iz razgovora s redateljem Srboljubom Stankovićem – Radoslav Lazić, *Traktat o lutkarskoj režiji, U traganju za estetikom režije*, Prometej, Novi Sad, 1991., str. 71.

potrebne za istraživanje morskih dubina i pronalaženje odgovarajuće flore i faune koja je nužna za izgradnju ribljeg doma. S njima će biti lakše. Treba odabrati nekoga tko će shvatiti što želim za Žučku, nekoga tko će me razumjeti, tko će me podržati u tom zaronu, u tom istraživanju, nekoga tko će me znati poslušati, a tko će opet doprinijeti nekim svojim plivanjima. Treba odabrati nekoga kome će se Žučka svidjeti, ali se, naravno, i oni moraju svidjeti Žučki. Koga odabrati?

I tako smo Žučka i ja odlučile koga ćemo pozvati. Uvala nam je svojim strujanjima i laganim valovima poslala dvije staklene boce s krasnim plutenim čepom. Naše oduševljenje bilo je toliko da nismo ni primijetile kako smo dobile samo dvije ovakve boce, a trebale su nam tri. Ali uvala je ta koja određuje pravila. Otvorile smo boce, u njih pustile malo slane vode. Zatim smo sastrugale malo Žučkine žute boje, ubacile koju zelenu pjegicu i unutra šapnule ime. Brzo smo začepile boce i položile ih na površinu mora. Onda smo zajedno bućkale vodu tako jako dok nismo stvorile lagane valove koji su boce odnosili od nas prema obali. Kad su se boce nasukale na obalu, čepovi su se otvorili i šapnuta su imena izašla. Ona će naći put do svojih vlasnika. Mi možemo samo čekati.

Odabir prve suradnice – tehnologinje i scenografkinje – Alene Pavlović.

Prva suplivačica graditeljica koju smo Žučka i ja odabrale bila je Alena. Sjajna plivačica u svojoj branši. Jedna od rijetkih koja ovlada takvim plivačkim bravurama da bi joj drugi mogli pozavidjeli. Tim plivačkim bravurama u moru doseže neke druge dubine i stvara takva strujanja da je kadra premjestiti greben s jedne strane uvale na drugu. Nismo baš ranije imale prilike plivati zajedno tako da nisam znala kako njezino plivanje izgleda izbliza, ali promatrala sam ju u nekim njezinim ranijim plivanjima s obale i zaista je začuđujuća i briljantna. Posebno kada pliva zajedno s Luči Vidanović. Njih dvije su zavidna kombinacija. Njih dvije kada plivaju zajedno pretvara se to u umjetničko, sinkronizirano plivanje koje stvara strujanja koja su poput vodenog uragana. Njihova imena šapnuta su u prvu staklenu bocu. Obje su pristale. Pridružile su se našem zaronu. Luči je ušla u vodu lagano, gotovo neprimjetno i bila je s nama samo na početku našeg istraživanja, ali Alena nam se pridružila na svakom koraku. Uskočila je u ovu vodu s jedne velike stijene potpuno veselo, s entuzijazmom i s puno povjerenja. Osjetila sam neko olakšanje. Imati takvu plivačicu na svojoj strani... Osjećala sam se kao da sam dobila peraje, kao da ću moći istražiti ama baš sve morske dubine.

Odabir drugog suradnika – skladatelja – Petra Eldana.

U drugoj staklenoj boci bilo je Petrovo ime. S njim sam već imala prilike ranije plivati. Nekoliko puta. Ali u malo drugačijim okolnostima. U nekim drugim vodama. Ne u ovako velikom moru. Ne u ovako opasnom moru. Ne u situaciji u kojoj se od mene očekuje da zadajem smjer. Da vodim. Da sama biram dubine. Ali zbog ranijih zajedničkih plivanja, znala sam da je on pravi odabir plivača za ovu priliku. Nekako se dobro razumijemo. Volim njegov stil. Poseban je. On kao da kombinira različite stilove plivanja. Uvijek drugačije, a uvijek tako nekako specifične. Sposoban je prilagoditi se bilo kojem stilu plivanja, a opet svemu dati taj neki svoj neobičan zamah rukama. A brzina mu je zavidna. Stilovi kojima ovlada Petar potrebni su za neke posebne dubine u kojima se istražuje zvuk pod vodom. Bila sam sigurna da je on dobar odabir i da će poboljšati i moje plivačke sposobnosti. Petar se u vodu doslovno zatrčao s obale. Žučka i ja smo se samo nasmijale. A ja sam osjetila još neku dodatnu snagu. Osjećala sam kao da s Petrom mogu preplivati ocean.

Nedostatak trećeg suradnika – oblikovatelja svjetla.

Tada sam shvatila da mi nedostaje treća staklena boca. Znala sam da mi nedostaje još jedan suplivač kako bi ekipa suplivača graditelja bila potpuna. Bio je to suplivač graditelj koji je brinuo za propusnost vanjskog svjetla u morske dubine. To je suplivač koji zna kako sve posložiti kako bi se dobio maksimum kako od sunčeve svjetlosti tako i od svjetlosti zvijezda i od mjesečine. Osjećala sam da će biti trenutaka kada će mi biti prijeko potreban, ali nažalost, uvala je bila premala da bi uspjela primiti još jednog suplivača graditelja. Zato smo i dobile samo dvije staklene boce. Nadala sam se da ću se snaći i bez njega. Ali nisam znala koja me bitka s mrakom tj. svjetlom u tom dijelu čeka.

Ostali suradnici – stolari, domari, tehničari.

Bilo je tu još ljudi. Ali oni su nas bodrili s kopna. Za njih nismo trebale staklene boce. Njihova imena samo smo šapnule u zrak i ona su došla do njih. Ta podrška bila mi je bitna. Osjećala sam se da nisam sama. I taj osjećaj mi se sviđao. Mogla sam se opustiti i plivati. Mogla sam uživati. Ili sam barem mislila da će tako biti. Ali to more je nepredvidivo...

5. ISTRAŽIVANJE FLORE I FAUNE MORSKOG DNA. ILI RAD S TEHNOLOGINJOM I SCENOGRAFKINJOM.

Proces rada s tehnologinjom i scenografkinjom u ovom procesu bio je za mene veliko iznenađenje i potpuni šok jer nisam mogla ni slutiti koliko toga bude na redateljevim plećima pored „njegovog dijela posla“. Moram priznati kako je ovaj dio za mene bio jedan veliki izazov, treniranje strpljenja i „čeličenje živaca“. Ovaj dio procesa naučio me jako puno o redateljskom poslu i tome što sve redatelj mora biti kako bi osigurao što je moguće bolju kvalitetu predstave.

Nakon što je uskočila u vodu Alena je odmah izvela nekoliko prekrasnih figura. Za njom je uskočila Luči. Uranjale su i izranjale iz vode s takvom lakoćom da sam im na trenutke zavidjela. A onda im se pridružila i Žučka. Tako su se lijepo snalazile zajedno. Izgledale su poput delfina. Nekako su nadopunjavale jedna drugu. Ja sam ih prvih nekoliko trenutaka samo gledala i uživala ne usuđujući se pomaknuti. Alena je osjetila moju suzdržanost pa je na trenutak zastala, prišla i pružila mi ruku. Izgledala je tako sigurna. Žučka je oko nje plivuckala i kao da me i ona bodrila na ovaj korak. Pristala sam. Alena me povukla, a Žučka je bila sretna. Sve je započelo vrlo lako. Nekako jednostavno. Alena je bila sigurna u to što radi, a istovremeno me nije forsirala. Pustila je da se sama oslobodim kada na to budem spremna. Kada budem spremna povesti. Cijenila sam to. Obje smo bile svjesne da u ovaj zaron moram povesti ja. Luči je sve to gledala iz daljine. Velika je odgovornost plivati uz takve plivačice. A Žučka, iako nije mogla dočekati da zaronimo i krenemo istraživati dno koje će joj biti dom, i ona se smirila. Kao da je znala i osjećala sve. Odvažila sam se. U početku su moji pokreti bili odmjereni i suzdržani. Moji zamasi rukama i nogama bili su teški, tromi, kao sam prolazila kroz nešto puno gušće nego što je voda. A voda se ponašala kao da me razumije. Bila je nježna. Polako kao da je smanjivala svoju gustoću čineći svaki moj sljedeći zamah sve lakšim i lakšim. Kao da me milovala. To sve davalo mi je hrabrost. Voda, Žučka, Alena, Luči koja je stalno bila uz Alenu... Dobila sam vjetar u leđa ili, bolje rečeno, vodu u peraje. Počela sam se opuštati. Počela sam se igrati pokretima. Zapravo sam skupljala snagu za zaron. Jer sam znala da ne možemo ostati ovdje. Znala sam da moramo zaroniti na to dno i otkriti sve njegove ljepote. Pogledala sam u Žučku. Ona je poskočila i špricnula me perajom u znak odobravanja. Spremne

smo! Udahnula sam duboko, osmjehnula se i zaronila. Plivala sam prema dnu koliko su me noge i ruke nosile ne osvrćući se. Moje je tijelo postalo dio vode. Okretala sam se kao u piruetama sve dok moji prsti nisu dotaknuli dno. Ovo je bio zaron! Prsa su mi se ubrzano dizala gore dolje. A ja sam se smijala. Smijala sam se od užitka. Kada sam se okrenula, Alena, Luči i Žučka bile su tu. Nisam ni znala da me prate. Bio je to divan osjećaj. Nas četiri. Voda. I ljepote morskog dna koje su pred nama.

Alena i ja smo se odmah razumjele. Oko svih vizualnih segmenata predstave. Najprije ću govoriti o lutkama. Lutke je radila uz tehničku pomoć Luči, točnije Luči je, prema Aleninim nacrtima izradila kosture lutaka, koje je Alena kasnije bojala, oblačila i dr. Sve je nekako išlo vrlo lako. Oko odabira lutaka i tehnologije smo se vrlo lako složile – klasične drvene stolne lutke najbolje su odgovarale realizmu napisanog teksta. Tekst je pisan tako da zahtijeva čovjekolike lutke, a prema tome i takvu animaciju s puno minimalizma i detalja. Kod lutke djevojčice, Gite, tražila sam da bude u vedrijim, jarkim bojama, koje ne moraju nužno pasati jedna uz drugu, da bude u pomalo retro kombinezonu i rukavicama sa spojenim prstima, onako čak pomalo više dječjim od njezinog uzrasta. Smatrala sam da bi to odgovaralo njezinom karakteru i priči. Jer Gita je u tekstu hiperaktivna, vesela i vrckava djevojčica koja razgovara sa sanjkama kao s imaginarnim prijateljem. Jako je pričljiva i konstantno podučava Petra što je pristojno, a što ne, a pri tome uopće nije uštogljena. Alena se, uz moje slaganje, odlučila za žuti kombinezon, crvene čizmice i plavu kopicu s crvenom „gombicom“.

Krenule smo zajedno, Alena, Luči, Žučka i ja u potragu za odgovarajućom morskom florom koja bi pristajala uz našu Žučku i njezin karakter. Floru s kojom će Žučkin dom biti poseban i drugačiji od domova svih ostalih ribica u ovoj uvali. Plivala sam uz Alenu i Luči stalno imajući pod okom Žučku da ju ne bismo slučajno izgubili. Dovala sam nas na ovo dno, ali dalje sam se morala osloniti na Alenu i Luči. Za ono što smo tražile trebale su posebne plivačke sposobnosti, sposobnosti kojima su one savršeno ovladale. Alena i Luči uvlačile su se u razne spilje, provlačile se kroz razne morske prolaze i penjale na još različitije morske grebene. Promatrala sam ih i divila sam im se. I pronašle su ono što sam tražila – posebnu morską travu kakvu možete pronaći samo u ovakvim morskim dubinama. Znale smo da je to

pravi odabir za našu Žučku - morska trava, tj. morske alge, u crvenoj boji... Bila sam presretna. To je to! Pronašli smo našu Gitu.

I oko lutke dječaka Petra odmah smo se složile. Za razliku od Gite, Petar je vrlo tmuran dječak. On nije takav po prirodi nego zbog zime koja se nastanila u njemu. Vidimo to i kroz njegov odnos s tatom. Ali i u odnosu prema Giti. Želio bi se igrati, ali je mrzovoljan i njegova zima kontrolira njegovo ponašanje. On je zbog svoje zime puno hladniji. Zato smo i dogovorile kostim uobičajen za dječaka te dobi, ali zagasitijih boja koje su odgovarale njegovom karakteru i „stanju duha“ u kojem se nalazio. Odlučile smo se za smeđe hlače, sivkastoplavu vestu, sivi prsluk i plavu kapicu.

Kako li su lijepe ove dubine. Prekrasnih boja. I neobičnih oblika. Plivale smo dublje tražeći još više morskih algi. Uslijedio je pronalazak zelenih morskih algi... Petar. Idemo još dublje...

Lutka Petrovog tate imala je smeđe hlače, kariranu košulju zemljanih boja i smeđi vuneni prsluk. Zemljane boje njegovog kostima odavale su neki lijep osjećaj topline. Veličina lutaka, kao što sam ranije napisala, za mene je bila potpuna nepoznanica tako da sam se tu apsolutno oslonila na Alenu i njezino iskustvo i preporuku da Gita bude 33cm, Petar 38cm, a tata 60cm. Stalno je, međutim, bio prisutan strah kako će lutke biti premale. Alena me, međutim, umirila kako nemam zašto brinuti. I zaista kada sam vidjela kosture lutaka koje je po njezinim nacrtima napravila Luči Vidanović, potpuno sam se opustila. Alena i Luči su u izradi ovakve lutke najbolji, da ne kažem jedini izbor na ovim područjima. Osjećala sam se sigurno.

Plivajući dalje pronšli smo i posljednje alge koje smo trebali – smeđe. Tatine. One se nalaze na najdubljem dijelu morskog dna. Nakon odabira algi, Luči nas je napustila, njezin dio poslao je završen. Pomogla nam je u odabiru upravo ovih vrsti morske trave. Ona se zaista razumije u njihovu anatomiju. I pravi je stručnjak kako ih izvaditi iz tla, a da se pri tom ne oštete. Pravi je suplivač graditelj. Sve je djelovalo savršeno. Nisam mogla ni naslutiti što nas čeka dalje i da neće sve ići baš tako glatko kako je krenulo.

Alena, Žučka i ja uputile smo se, zajedno s odabranom morskom florom u naručju, na mjesto bliže obali, u pliće vode, gdje ćemo ju postaviti i gdje će biti Žučkin novi dom. Odabir mjesta prepustila sam Aleni. Plivala je lijevo-desno, uranjala i izranjala, gledala je prozornost

vode, boju mora, boju tla kako bi odabrala ono najbolje. Znala sam samo to da taj dio mora imati pijesak jer Žučka voli pijesak. Ne mogu je zamisliti bez njega. Taj dio Alena je zaboravila. Ne mogu čak reći da je zaboravila, ali bavila se s puno drugih stvari koje je još morala sakupiti za Žučkin dom te jednostavno nije imala vremena baviti se i pijeskom. Pokušala sam to ja, čak sam pronašla pijesak koji se jako svidio Žučki, ali se nalazio na drugom kraju uvale. Nadala sam se da će se uvala sa svojim morskim strujanjima pobrinuti za taj detalj jer nam je to obećala, ali do tog dijela nije došlo na vrijeme. Tj. došlo je vrlo kasno, pred sami moj odlazak iz uvale. To je malo kompliciralo situaciju, ali Žučka i ja smo svejedno uživale. Na svakom koraku.

Dio scenografije koji je Alena trebala osmisliti bio je i snijeg. Od kojeg ćemo ga materijala napraviti ili naručiti, kako će izgledati i sl. Snijeg je bio bitan dio za ovu predstavu jer se ipak radi o zimskoj bajci u kojoj sam snijeg tj. Zima igra veliku ulogu. A Zimu sam svakako zamislila tako da ostane nevidljivi lik koji se u prostoru vidi upravo i samo preko snijega. Međutim, Alena se nije stigla baviti snijegom tako da sam morala sam tražiti koji materijal će najbolje odgovarati bojom, oblikom, težinom. Koji će najbolje padati. I nakon duge potrage sam ga pronašla. Kazalište ga je bilo obećalo kupiti, ali se to nije dogodilo na vrijeme nego tek pet dana pred premijeru što je dodatno kompliciralo stvari.

Alena je pronašla adekvatan dio gdje smo zasad postavili naše morske travke pa smo se bacile na traženje kamenja koje nam je trebalo biti osnovni dio Žučkinog novog doma. Zaplivalo smo. Ponovno. Brzo. I daleko. Zapravo duboko.

U scenografiji smo se dogovorile za tri odvojena „elementa“ koja će biti na kotačićima i čijim ćemo kombinacijama moći na sceni stvarati različite prostore. Baš kako mi je bilo potrebno da dočaram prostor Petrove kuće, prostor igre Gite i Petra, prostor ispred Gitine kuće. A promjenama scenografije mislila sam prvotno pokazati i Ziminu potragu za Gitom. Na skicama je sve izgledalo kao iz bajke. A u mojoj glavi je bilo upravo to – snježna bajka.

Upustile smo se u još jedno plivanje po morskom dnu. U njegovo istraživanje i u potragu za grebenom ili kamenjem koji bi mogli tvoriti Žučkin novi dom. Oblici su bili razni. Prekrasni.

Zanimljivi. Brzinom munje plivale smo među njima i svaki idući činio nam se ljepši i ljepši. Na samom izlazu iz uvale pronašle smo tri kamena. Žučka je tako uplivala među njih da smo se Alena i ja samo pogledale i odmah smo znale da je to to. Uplivale smo s njom.

Problem suradnje s Alenom bio je taj što je, zbog nekih vanjskih faktora, sve išlo jako sporo. Sve je kasnilo. Ništa nije bilo na vrijeme. Ona je bila daleko, nije bila prisutna za vrijeme proba, tj. bila je vrlo malo, pa sam se i sama morala uključiti u proces izrade scenografije čemu baš nisam vična. Na sebe sam morala preuzeti razna kaširanja, bojanja, sprejanja, šmirglanja, potragu za snijegom, trakicama, materijalima, bojama... Sve to uzimalo mi je dosta energije i vremena i u nekom trenutku više sam se bavila scenografskim poslom nego redateljskim. A pritiskao nas je i datum premijere koji je bilo nemoguće pomaknuti.

U pola plivanja s kamenjem, tj. njegovog prenošenja na odabrano mjesto, Alena je samo nestala. Otplivala je prema površini. Nisam znala što se dogodilo. Plivala sam za njom. Izronila sam. Vidjela sam je u daljini. Dozivala sam ju, ali ona kao da me nije čula. Nisam znala što napraviti. Bila sam zbunjena. I Žučka je bila zbunjena. Ostala sam sama. Trebalo se vratiti na dno. U dubinu. Vremena je sve manje. Ima još dosta posla. Uhvatio me strah. Strah od dubine. Pogledala sam u Žučku. Morala sam se vratiti tamo. Zbog nje. Zaronila sam na dno. Pokušavala sam sama pogurati kamenje, ali nisam uspijevala. Onda se Alena ponovno pojavila. Na trenutak mi je laknulo. Nastavile smo zajedno pomicati kamenje, ali nam nije išlo kao prije, kao da smo izgubile zajednički ritam zaveslaja. Ne znam kako nam se to dogodilo. Pokušavale smo uhvatiti jedna drugu, ali nikako nam to nije išlo. Svaka kao da je plivala svoje. Tu i tamo kao da smo se uhvatile, ali onda bismo se u nekom trenutku ponovno izgubile. A ona je ponovno znala samo tako otići i vratiti se. Izranjala sam i zaranjala, plivala, gurala, pokušavala... Borila sam se. I s dubinom i s kamenjem. Nisam mogla sama. Nisam znala sama. Onda je odjednom došla Alena i sve je bilo u redu. Kao da se ništa nije dogodilo. Ona je riješila kamenje s nevjerojatnom lakoćom, ljubavlju i smirenošću. Smirila je i mene. Barem na trenutak. Ali duboko u sebi znala sam da nemam još puno vremena. Hoću li uspjeti? Hoću li uspjeti isplivati iz svega ovoga i sve stići na vrijeme ili će se cijelo ovo moje putovanje pretvoriti u jedno veliko utapanje? Što će onda biti sa Žučkom?

Na kraju je vizualni identitet, scenografija i lutke, bio jedna od jačih stavki predstave. Problem je samo u tome što sam ja oko toga morala raditi poslove koji nisu inače dio redateljskog posla, a to mi je uzelo jako puno vremena i energije od nečeg što jest dio redateljskog posla.

Sve u svemu, ovo je bilo jedno avanturističko plivanje... Zanimljivo. Turbulentno. Neočekivano. Taj cijeli proces plivanja me izuzetno iznenadio. Nisam mogla ni pomisliti da će mi trebati toliko snage, toliko zraka, toliko daha, toliko strpljenja, toliko izdržljivosti. Nisam mogla zamisliti da će to plivanje biti istovremeno toliko predivno i obogaćujuće, a opet iscrpljujuće i teško.

6. PLIČAK I PREVIŠE SVJETLA. ILI RAD NA OBLIKOVANJU SVJETLA PREDSTAVE.

Još je jedan bitan segment predstave koji pripada u vizualno. Oblikovanje svjetla. Oblikovanje svjetla na red je došlo kao zadnje. Nekoliko dana prije premijere. Kao što sam ranije spomenula, kazalište mi, zbog nedostatka financija, nije dopustilo suradnika za oblikovanje svjetla pa smo majstori svjetla i ja morali sami odraditi posao. Željela sam dobiti klasičnu lutkarsku svjetlosnu „ulicu“ koja bi pokrivala igraći prostor, tj. stol, željela sam se igrati intenzitetima, željela sam dobiti toplinu u zimi, željela sam dobiti mističnost Zime kao pripovjedača kada se Zima vidi preko animacije snijega u prostoru, željela sam dobiti igrivost kod Gitine kućice i toplinu u Petrovoj kućici. Željela sam poništiti animatore koliko god je to moguće. Ali moje neiskustvo i neiskustvo majstora svjetla uzelo je danak. Klasičnom lutkarskom svjetlosnom „ulicom“ nismo dobili ništa zbog odbljeska reflektora o bijelu površinu scenografije. Tako je bilo teško postići i mističnost i poništiti animatore. Koliko god pokušavali, nismo uspijevali. Ovdje je definitivno došlo do mog utapanja.

Mjesto koje smo Alena i ja odabrali za Žučkin dom bilo je dosta blizu obale. Na početku nam se činilo savršeno, ali kasnije sam shvatila problematiku pličine. Što si pliče, naravno, svjetlost lakše prodire do tebe. Svjetlost sunca, mjeseca, zvijezda. A kamenje koje smo Alena i ja odabrale bilo je tako glatko i svijetlo da je još više reflektiralo svjetlost koja ga ja obasjavala. I jednostavno je stalno bilo previše svjetla. Trebalo je promijeniti kamenje. Naći neko tamnije. Ili barem ovo kamenje pogurati dublje. I jedno i drugo zahtijevalo je ponovni odlazak u dubine. Odlazak u dubine i proučavanje njihovog mraka. Ne mogu to. Ne mogu se vratiti tamo. Nemam vremena vratiti se tamo. I to bih trebala napraviti sama. Kako? U tome svemu nisam bila baš potpuno sama, imala sam podršku s obale. Tehničari za svjetlo stajali su na obali i pokušavali su mi pomoći, ali uzalud. Oni sami su se bojali vode i nisu mogli znati kako to izgleda pod vodom. Nisu mogli znati kako maknuti tu količinu svjetla, a nisu me mogli pratiti u veće dubine jer nisu imali baš nikakva iskustva s ronjenjem po morskom dnu i svjetlom sunca, mjesečine i zvijezda koje dopire tamo. Stajali su na obali i ohrabrivali me. Da će sve biti u redu, da to i nije toliko previše svjetla. Hrabrio me njihov optimizam, ali sam svejedno osjetila kako ne znam više plivati. Osjećala sam kao da se ne mogu pomaknuti. Lijepo je imati

nekoga tko te bodri, ali bilo bi divno da se te osobe ne boje vode... Zaista bih voljela da nam uvala nije bila toliko mala i da smo mogli pozvati i oblikovatelja svjetla u ovu uvalu jer bi svjetlom tj. s manje svjetla ona zasigurno dobila još jedan nivo na vizualnom planu koji u ovom slučaju nije imala. S oblikovateljem svjetla usudila bih se plivati u veće dubine i probati se poigrati mrakom. Poigrati sjenom. Poigrati svjetlom. Nisam se utopila, ali kao da jesam. Nisam mogla disati. Snagu u svemu tome, snagu da izdržim do kraja dali su mi moji suplivači plesači. Njihova energija, njihov rad i moja Žučka.

Je li moralo biti baš tako? Je li moralo baš do te mjere? Ovdje i u ovom slučaju, da. Moja definitivna odluka za dalje je inzistirati na oblikovatelju rasvjete od kojega ću, nadam se, i sama naučiti kako iskoristiti sunčevu svjetlost, kako znati vidjeti zvijezde i kako znati plivati po mjesecini. Zaveslaj po zaveslaj, sa svakim novim projektom. Jer ovdje me utopilo moje neiskustvo. Ali bila je ovo jedna velika škola. Škola plivanja. Ili ronjenja. Ili utapanja.

7. KAKO ŠUMI MORE. ILI RAD SA SKLADATELJEM.

I tako dolazim do suradnika s kojim sam se usudila otići dalje, s kojim sam se usudila zaroniti dublje, s kojim sam skoro potpuno zaboravila na strah od dubina. Suradnika s kojim sam otkrivala zvuk u riječi, zvuk u vodi, zvuk u dubini. Bio je to skladatelj, moj sumentor, umjetnički suradnik Petar Eldan.

Žučkin dom nije mogao dobiti samo oblik. Nedostajao mu je zvuk. Zvuk koji sam imala u glavi, poznala sam ga u glavi, ali trebalo ga je pronaći pod morem. Na taj zaron pozvala sam Petra. On je tako rado uskočio u vodu i zaronio za mnom da se gotovo nisam ni snašla. Povjerenje koje je on imao u mene davalo mi je hrabrost da zaronim dalje, da se ne bojim mraka, da se ne bojim dubine. Zaplivali smo zajedno daleko od obale u potrazi za zvukom iz moje glave. Žučka je, naravno, plivala s nama. Petar je poznao ove dubine. Već je plivao u njima. Znala sam da će mi njegovo iskustvo pomoći. Naše zajedničko plivanje bilo je jedno prekrasno iskustvo.

Je li razlog ovoj lijepoj i uspješnoj suradnji taj što smo već imali prilike surađivati na nekim ranijim projektima i predstavama? Ili je razlog to što se jednostavno razumijemo? Ili je razlog neki treći, ne znam. Nije ni bitno. Bitno je da sam u suradnji s Petrom Eldanom bila najbliže tome da budem redatelj u cijelom ovom procesu. Najviše sam se usudila biti redatelj.

Naše plivanje bilo je prava avantura. Petar je pratio svaki moj zamah rukom. Svaku promjenu stila plivanja. Svako uranjanje glave u vodu, svako isplivavanje, svako uživanje u osjećaju vode na licu ili prolasku vode kroz prste. Svaki udah i svaki izdah. Svaki sve dublji zaron. Svaku moju plivačku figuru upotpunjavao je svojom. A sve to uz vrlo malo riječi, potpunu predanost i posvećenost, potpuno praćenje. U ovom plivanju bilo je toliko povjerenja da sam na momente prepuštala i njemu da povede. Na momente sam ja pratila njega. Na momente nas je zajedno vodila Žučka. U nekim trenucima toliko smo se slušali da nisam bila sigurna tko vodi, on ili ja.

Glazbu predstave osmislila sam na dva nivoa. Jedan nivo je atmosferska pozadinska glazba. Ta glazba pojavljuje se paralelno s monolozima Zime noseći njezin motiv te ponekada

prelazi u motiv djevojčice Gite koji je razigraniji od motiva Zime, često koristeći staccato način izvođenja tonova. Motiv Zime ima različite dijelove. Možemo čak reći tri nivoa. Ili tri različita raspoloženja. Jedno je skoro neutralno, ali pomalo sjetno, s nekom blagošću, drugo je veselo kroz opisivanje najčešće Gite. Tu se često Zimin motiv upravo isprepliće s Gitinim motivom. I treće je raspoloženje do kojeg dođe nakon svakog stezanja Petrove zime. Za svu glazbu skladatelj je koristio zvuk klavira s posebnim, ali vrlo nježnim efektom. Na taj način željeli smo postići cjelinu predstave, zapravo je zaokružiti.

U velikim dubinama došli smo do dijela gdje se nalaze one. Njih smo tražili. Oduševila sam se kada sam ih vidjela. Školjke. Petar mi je pružio prvu. Zatvorila sam oči i s velikim iščekivanjem uzela sam školjku i prislonila sam je na uho. Da! To je bilo to! Petar je točno znao što želim! Pronašao je zvuk iz moje glave. Šum ove školjke zvučao je kao nekakav daleki sjetni zov dubine. Pružio mi je iduću. Njezin zvuk bio je drugačiji. On je budio neku neobičnu sreću. Treća školjka koju mi je pružio šumila je nekako hladno, gotovo grubo, a opet bolno. Sve je bilo onako kako sam zamišljala. Svaku od školjki pružala sam Žučki koja ih je glavom gurala i nosila kroz more. Njezina sreća mogla se osjetiti. Školjke su nam, svojim različitim oblicima i veličinama, pružale sve nivoe glazbe koje sam zamislila. Sa zadovoljstvom smo ih birali. Na neke sam samo pomislila, a Petar ih je odmah pronalazio. Ovaj dio bio je prava avantura i čisto uživanje.

Drugi nivo glazbe je glazba koja prati Zimine akcije tj. kao da nju opisuje kroz prostor. Glazba koja prati animaciju snijega. Taj nivo glazbe je više apstraktan. Ova glazba nema neku određenu melodiju nego je sastavljena od više različitih zvukova i tonova izvođenih u različitim ritmičkim cjelinama, različitih trajanja doba, često nepravilnog i punktiranog ritma. Ponekad zvukovi prijeđu u glissando nizove, ponekad su ti nizovi, čak nekoliko njih, izvođeni uzastopno u silaznom ili uzlaznom smjeru ovisno o situaciji, i tako pomažu gradiranju trenutne akcije zime. Ovaj nivo glazbe pojačava Ziminu igrivost, brzinu. Ovu glazbu sam radila u svojoj glavi, paralelno s animacijom snijega i Ziminim akcijama. Dopustila sam si istraživanje snijega po sceni i zamišljala sam kako bi to zvučalo. Onda je došao na red Petar Eldan kojem sam opisivala kako želim da glazba zvuči. Petar je, uz moje potpuno slaganje, i ovdje odlučio koristiti klavir. Tako je sva glazba tvorila cjelinu. Bilo je ovo itekako zanimljivo putovanje. Ali nije bilo teško jer me Petar u potpunosti razumio. Često je naša komunikacija bila upravo u zvukovima, opisnim zvukovima

kojima je onda on davao stvaran oblik. Oko nas je Žučka veselo plivuckala uživajući u svakoj novoj školjki i zvuku koji nam je ona donijela. Osjećale smo se kao da pripadamo tamo. Upravo toj dubini. Kao da uvijek jesmo.

Komplikacije su nastale kada Petar nije bio prisutan nego smo neke stvari, poput snimanja naracija, trebali odraditi u kazalištu sami. I ponovno je došlo do toga da sam se bavila svim drugim osim režije. Bavila sam se nedostatkom studija, bavila sam se traženjem adekvatnog prostora za snimanje, traženjem adekvatne aparature za snimanje, borila sam se s toncem koji nije na raspolaganju tada kada nama to treba, požurivanjem svega da se stigne na vrijeme, nedostatkom vremena, ganjanjem slobodnih glumaca i termina, a trebala sam se najviše baviti time *kako* je taj tekst izgovoren. Na trenutak je to palo u drugi plan, ali bez obzira na sve komplikacije rad sa skladateljem je nešto što me u ovom procesu obogatilo.

Kada smo prikupili sve školjke koje smo trebali, a bilo ih je zaista puno, Žučka i ja vratile smo se sa školjkama u plicak, a Petra smo ispratile na obalu veselim lupkanjem njezine peraje i mojim mahanjem. Odabrane školjke poslagale smo oko našeg kamenja tako da morska strujanja sviraju po njima kao more po morskim orguljama. Bile smo baš zadovoljne.

Istraživanje zvuka mora i rad s Petrom Eldanom smanjilo je neka druga moja utapanja u ovom moru. Dalo mi je hrabrost zaroniti dublje, plivati drugačije. Dalo mi je zrak u pluća onda kada sam mislila da će me druge stvari definitivno potopiti.

8. ŽUČKA NE MOŽE OSTATI SAMA. POTRAGA ZA SUPLIVAČIMA POKRETAČIMA. ILI RAD S GLUMCIMA.

„Sada počinje glavni deo timske pripreme predstave, rad s glumcima-lutkarima. Reditelj tu stoji pred najtežim zadatkom.“⁴

Zaista mislim da je ovo onaj najteži zadatak redatelja. Da, treba skočiti u vodu u pravom trenutku. Treba znati odabrati svoju ribicu. Treba je znati nahraniti tako da dobije svoj pravi oblik i ispuni potencijal. Treba znati prepoznati koje dubine želiš posjetiti. Treba ih se usuditi posjetiti. Treba znati koje suplivače graditelje trebaš pozvati kako bi ti pomogli istražiti morske dubine i opremiti dom tvoje „Žučke“ različitom florom i faunom. Ali jedna od najvažnijih stvari je da trebaš znati odabrati dobre suplivače pokretače. Suplivači pokretači imaju za zadatak, u suradnji sa Žučkom naravno, pokretati floru i faunu i pobrinuti se da se ona nikad ne umiri, da se uvijek kreće, da uvijek bude živa. Postižu to ponekad plivanjem oko flore, ponekad plivanjem s florom, ponekad različitim plivačkim figurama koje tvore strujanja vode i tako indirektno utječu na kretanje flore. Kretanje suplivača pokretača i njihove flore treba biti usklađeno. Sinkronizirano. Suplivači pokretači su oni suplivači koji će sa Žučkom živjeti dalje. Oni koji će ostati uz nju kada ti odeš. Oni koji će se kretati sa Žučkom i svom florom i faunom u njenom domu dokle god im to uvala dopusti. Jako je važno da suplivači pokretači budu dobri plivači. I da te znaju pratiti. A još je važnije da ih ti znaš voditi u tome kako želiš da plivaju. Jer ti najbolje poznaješ Žučku i ovo more. Njihov odabir uvelike ovisi o samoj „Žučki“ i o flori i fauni s kojom se suplivači pokretači trebaju kretati. Nije svaka flora za svakog suplivača pokretača. I nije svaki suplivač pokretač za svaku floru. Kad si siguran koju floru i faunu imaš, i kada dobro poznaješ svoju „Žučku“, onda odabir suplivača pokretača nije tako težak. Ali ako prilikom tog odabira zaboraviš zašto ih biraš, to može biti kobno za daljnji život tvoje „Žučke“.

Kod mene se odmah u početku dogodilo to da sam previše mislila na nebitne stvari, a premalo na bitne. Nisam prilikom odabira svih svojih suplivača pokretača razmišljala o tome tko mi je potreban za stvaranje i oživljavanje Žučkinog doma nego sam se brinula o nekim

⁴ Edi Majaron, *Vera u lutku*, Otvoreni univerzitet, Subotica; Međunarodni festival pozorišta za decu, Subotica; Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad, 2014., 112.str.

drugim faktorima koji nisu trebali biti uopće presudni. Za lik djevojčice Gite koja je vreckava, igriva, drugačija, vrlo maštovita, u svemu nađe zanimljivosti, komunicira sa svojim sanjkama kao s imaginarnim prijateljem, odabrala sam kolegicu Mateu Bubić. Matea je sjajna glumica i lutkarica za koju sam smatrala da će vrlo lako uplivati u ovaj projekt, u ovo more, u ovu ulogu. Smatrala sam da će se, jer je i sama po prirodi vrlo igriva i umjetnički znatiželjna, lijepo upustiti u istraživanje i igranje s ovim likom. U njima dvjema vidim jako puno dodirnih točaka. Osim zaigranosti, lik Gite u sebi ima neku dozu prkosa i neke neobične hrabrosti koju vidim i u Matei. Neke topline i potrebe da pomognu svima oko sebe. Neke tihe empatije za druge koju Matea u sebi suzdržava, a koju Gita preko komunikacije sa sanjkama uspijeva izbaciti van. Jednostavno sam nekako osjećala da Gitino proljeće odgovara proljeću koje Matea u sebi nosi.

Prva suplivačica pokretačica koju sam odabrala bila je Matea. Njoj je pripala uloga kretanja s crvenim algama. Crvene alge bile su nekako vreckave. Kretnje su im bile neočekivane i brze. Trebalo se izboriti s njima. Objasnila sam Matei kako bih voljela da se alge kreću, što od njih očekujem, kakve kretnje, a ona je plivala oko njih i s njima kako bi dobivala upravo takve kretnje. Ali ne samo takve nego i mnoge druge. Mateino plivanje sa Žučkom i crvenim algama, algama je donijelo neku novu dimenziju. U plivanju je bila strpljiva, osluškivala je sve moje želje, pokušavala sve smjerove za koje sam se odlučivala, sve figure koje sam smislila, sve je pokušavala sprovesti u djelo pri tome prilagođavajući se i svakom svom pomoćnom suplivaču pokretaču, ali i ostalim suplivačima pokretačima u predstavi. Slušala je ono što se od nje traži i u okviru toga trudila se pridonijeti svojim idejama. Njezino plivanje s crvenim algama i Žučkom prerastalo je na momente u sinkronizirano plivanje. Na momente. Na one druge momente Žučka je osjetila da nešto nije u redu. Plivala je oko mene pokušavajući mi to dati do znanja. Ali ja ju nisam slušala. Žučka je osjetila da bi njezino plivanje s Mateom moglo odvesti negdje drugdje. Da bi nešto trebalo promijeniti. Da bi upravo Žučku trebalo promijeniti. Žučka se željela razvijati. Ali ja joj to nisam omogućila. Nisam prepoznala o čemu se radi. Ili barem ne na vrijeme. Voljela bih da sam se usudila promijeniti Žučku i da sam znala Mateu drugačije povesti. Da sam je više znala uputiti u ono što želim od crvenih algi, da sam ih više koordinirala u zajedničkim kretanjama sa zelenim algama, ali sam se u tim kretanjima i plivanjima izgubila. Previše toga okolo odvlačilo mi je pažnju od stvari kojima sam se trebala baviti. I previše sam Mateu prilagođavala Žučki i njezinim kretanjima, a ponekad je ipak

trebalo biti obrnuto. Ali nisam se usudila mijenjati Žučkino plivanje. Događalo mi se ponekad da se previše držim Žučke i njezinog plivanja pa zaboravljam na Mateu i crvene alge, a ponekada sam potpuno zaboravljala na Žučku baveći se samo plesom crvenih algi. A trebala sam misliti na sve. Trebala sam ih bolje uskladiti. Trebali sam bolje znati kada trebaju plivati zajedno, kada u suprotnim smjerovima, ali negdje usput sam potpuno zaboravila na svoju ideju o tome kako želim da izgleda Žučkin dom u cjelini i bavila sam se nekim sitnim stvarima unutar samog doma. Osim toga, pritiskalo me vrijeme, pristiskali su me Alenini odlasci, problemi s ljudima na obali koji se boje vode, manjak vremena, neki drugi suplivači pokretači... Matea, kao sjajna plivačica pokretačica, unatoč svemu jako se dobro snašla i sama u ovom plivanju. Dok sam se ja bavila nekim okolnim problemima, ona, crvene alge i Žučka su plivale i kretale se i bez mene. Kako su mogle i znale.

Kako sam se kod odabira glumice za Gitu vodila time tko bi bio najbolji plivač pokretač s crvenim algama, kod ostale flore i faune se nisam vodila istim mjerilom. Kolege Andriju Krištofa i Tonija Leakovića odabrala sam po nekim ranijim zajedničkim iskustvima dobrog plivanja, a i njima je trebala uvala koja bi ih prihvatila na neko vrijeme pa sam ih pozvala u ovu našu avanturu. Nisam ih birala za ovaj zaron prema algama s kojima bi se trebali kretati kao ni Nikolu Radoša. Ta podjela tko će se s kim kretati došla je kasnije, ali ponovno iz pogrešnih razloga. Odlučila sam da će Toni plivati i kretati se sa zelenim algama, Andrija smeđim, a Nikola je bio pomoćni suplivač pokretač i plivao je i kretao se sa svim ostalim suplivačima pokretačima. Nikola je svoju ulogu, tj. svoje plivanje, savladao itekako dobro. Pratio je ostale kolege tako nježno, nenametljivo i decentno da mu čak nisu morali reći ni kako će plivati i kako će se njihove alge kretati, Nikola je to pratio bez ijedne izgovorene riječi. Jednostavno je osjećao svoje suplivače pokretače. Ako je sam imao neku ideju za obogaćivanje neke od figura, ako je htio drugačije plivati ili dublje zaroniti kako bi istražio morski svijet, rekao je to i hrabro poveo u isto. A onda su drugi pratili njega. Bilo je predivno gledati na koji način sve osjeća oko sebe, sudjeluje, diše. Najzanimljivije ga je bilo gledati u kombinaciji s Mateom. Njih dvoje zaista su izvodili sinkronizirane plivačke bravure ponekad potpuno šutke i bez prethodnih dogovora.

Što se tiče Andrije i njegovog plivanja, puno bolje se snašao u pomoćnim plivanjima i kretanjima, kada je trebao pratiti druge, a manje u tome kada je on trebao biti glavni plivač pokretač - u kretanju sa smeđim algama, u ulozi tate. Tu sam ga vjerojatno trebala bolje voditi. Trebala sam mu bolje pokazati kako bih voljela da pliva kako bi kretnje smeđih algi izgledale onako kako sam željela i zamislila. Ali on kao da me nije čuo. Njegove plivačke figure sa smeđim algama ostajale su nekako drvene, krute i nepromijenjene. Trebala sam pronaći način da me čuje. Trebala sam ga naučiti kako da me prati, kako da pliva za mnom ako već ne može plivati sa mnom. Trebala sam ga znati bolje voditi kako bi se i smeđe alge kretale onako kako su trebale.

Od muških plivača pokretača ostaje mi još plivanje s Tonijem. S Tonijem s kojim se inače jako dobro razumijem, s kojim inače znam plivati, s kojim se naša flora i fauna predivno kreće. Ovdje do tih predivnih kretnji nažalost nije došlo. Jednostavno se nismo razumjeli. A Toniju je u Žučkinom novom domu pripalo najvažnije muško plivanje, plivanje sa zelenim algama. Zelene alge imale su poseban odnos sa crvenim algama. Ili je barem tako trebalo biti. Ali ja im nisam dala priliku da taj odnos i ostvare. Figure koje sam zadavala Toniju i Matei onemogućavale su im sinkronizirane partnerske kretnje i sve je nekako ostajalo na zasebnim individualnim plivanjima Tonija i Matee i zasebnim solističkim kretnjama crvenih i zelenih algi. Žučka je i to osjetila. Moja pametna Žučka. Plivala je nervozno lijevo-desno, pokušavala se ona prilagoditi njima, ali joj to nije uvijek uspijevalo.

Toniju je pripala uloga dječaka Petra. Dječaka koji u sebi nosi veliko proljeće koje je trenutno zarobila zima. Dječaka koji u sebi nosi nevjerojatnu toplinu koja sada nikako ne može izaći jer ga boli smrt majke. Jer je izgubio svoje proljeće. Jer se u tome ne snalazi. Jer ga to sve jako boli. Dječaka koji je grub prema ocu kojeg voli, a ne želi to. Dječaka koji je grub prema Giti s kojom želi biti prijatelj, a ne može. Jer je zima u njemu jača od njega i od njegove želje za dobrim. Nažalost, sve je ostalo samo na papiru i u teoriji jer do Petra i do Tonija nisam uspjela doći. Toni i ja nismo se nikako razumjeli. Dogodio se neki jaz. Nismo se razumjeli. Toni se uporno borio protiv mene i svemu je kontrirao. Odrazilo se to i na rad s partnerima. Posebno s Mateom i njezinom Gitom. I tako onda zbog te obrane ni među njima nije moglo doći do nekog povezivanja. Ni njih dvoje se nisu uspjeli uhvatiti i povezati.

U plivanju i kretanju s Tonijem u ovoj uvali definitivno je došlo do utapanja. I mog i Tonijevog. Kao da smo jedno drugo uzajamno utapali. Borili smo se jedno protiv drugog u tome tko treba voditi ovo plivanje i u kojem smjeru. Borili smo se oko toga koje plivačke figure treba koristiti i svatko od nas kretao se po svom i drugačije. Ne znam je li do toga došlo uslijed toga što mu nisam dovoljno dobro znala reći kako želim da se zelene alge kreću pa onda nije znao ni kako plivati s njima ili nije imao dovoljno povjerenja u mene od samog početka ili je nešto treće. A možda ni sama nisam dovoljno znala što želim. Možda sam se previše oslanjala na njega pokušavajući pobjeći od toga što sama ne znam... Ne znam. Mogu samo pretpostaviti da je Tonijeva grubost u plivanju i odbojnost došla upravo iz izgubljenosti do koje je možda došlo uslijed nepovjerenja u mene kao vođu. Jer znalo se dogoditi da je na moje vodstvo, za kojim je Matea uvijek hrabro i bez suzdržavanja zaplivala, on odgovarao plivanjem u potpuno drugu stranu nemajući strpljenja i razumijevanja da možda nije trenutak da idemo upravo tamo kamo je on zamislio. A ja sam se onda pokušavala izboriti s tim na način koji sam znala – a to je taj da sam ja onda pokušavala uporno pratiti njega i vraćati ga na svoju stranu. Trebala sam biti čvršći vođa. Ali to nisam znala. Trebala sam mu možda reći da cijenim njegove pokušaje plivanja, nove plivačke figure koje izvodi i želju za preživljavanjem, ali i podsjetiti ga da ipak ja ovdje zadajem smjer. Ali smatrala sam da to neće donijeti potrebno povjerenje pa sam pokušala drugačije. Vjerojatno sam se u tome trenutku više trebala baviti samim zelenim algama i njihovim kretanjama, baviti se Žučkom i što za nju želim, a manje Tonijem. Trebala sam bolje znati što želim od algi kako bih bolje povela Tonija. Možda bih i ja tako bila sigurnija. A možda bi i Toni onda bio sigurniji u mene. I na taj način bi mi se možda bolje pustio. A možda je on samo težio za dubinama u koje se ja nisam usudila ući, a ja to nisam prepoznala.

Svakako sam osjećala da sam pogubila svoj vlastiti koncept i to se jako osjeti na samoj predstavi. A možda sam samo napravila pogrešnu podjelu. Možda sam od početka trebala drugačije. Možda je stvar bila samo u tome da Tonju nije odgovarala zelena trava. Možda je trebao animirati smeđu.

I tako sam plivala stalno isto i u krug...

Ostaje mi još obrazložiti izbor kolegice Selene Andrić koja je igrala ulogu Zime. Izbor je napravljen na isti način kao „muški trojac“, dakle, ne prema tome tko bi koju ulogu trebao igrati. Ili barem ne primarno. Gledala sam više neke praktične i vanjske faktore. Zima je pripovjedač, trebalo mi je netko tko može dobro baratati govornim radnjama. Tko će se znati poigrati glasom. Ili sam barem tako mislila i prema tome napravila ovaj izbor.

Zima u prvotnoj zamisli nije trebala biti samo pripovjedač nego je trebala biti glavni lik. Pokretač radnje. Međutim, kroz proces se to promijenilo jer nisam uspijevala dobiti ono što sam u svojoj glavi zamislila pa je glavni lik postala djevojčica Gita. Ovdje je trebalo doći do određenih promjena u tekstu koje se, međutim, nisam usudila napraviti.

Zima je izuzetno topao lik. Lik stare prijateljice. Koja suosjeća s Petrom i njegovom boli. Koja pokušava na sve moguće načine doprijeti do njega, ali joj to ne uspijeva. Svejedno ne odustaje od njega i odlučuje naći nekoga tko mu može pomoći. Selena je dobila najteži zadatak u predstavi – govorom igrati jedan lik, a istovremeno fizički pomagati na još minimalno dvije animacije. Toga nitko od nas nije bio svjestan na čitaćim probama pa ni ja. Na čitaćim probama uspjela sam od Selene dobiti toplinu i suosjećajnost Zime koju sam tražila, ali kako smo ušli na scenu njezine rečenice odjednom su postale hladne i općenite jer se nije mogla baviti trima istovremenim radnjama. Zato sam se, uz savjet mentorice i sumentora, odlučila za snimanje naracije. Zbog puno drugih vanjskih čimbenika ni snimanje naracije nije išlo kako sam zamišljala da će ići, a ja sam u tom trenutku morala, ili sam pristala, baviti se svim drugim okolnim problemima te sam se najmanje bavila time čime sam se trebala baviti, a to je režija i rad redatelja s glumcem, što se na kraju osjeća i kao problem krajnjeg cilja tj. predstave.

Od svih suplivača pokretača najveći i najteži zadatak imala je Selena. Ona je trebala plivati s ostalima i pomagati njima oko njihovih plivanja i kretati se s njihovim travama, a istovremeno u potpuno drugom tempu i ritmu plivati i praviti morska strujanja koja se okom ne vide, ali djeluju na kretanje sve flore i faune poput nekog podvodnog vjetra. Za taj zadatak treba biti jako dobar plivač pokretač. A kako bi ga se objasnilo treba biti i dobar plivač vođa koji ja nisam mogla biti. Nisam znala biti. Nisam znala objasniti Seleni do kraja ono što želim. Osjećala sam to u vodi, osjećala u svom tijelu, osjećala u Žučki i svemu što me okruživalo, ali

nisam joj znala prevesti na jezik koji bi ona razumjela. I tako sam pokušavala uhvatiti ritam Seleninog plivanja kako bismo došle do bilo kakvog zajedničkog plivanja koje bih onda pokušala usmjeriti u smjeru koji želim. I to je bilo pogrešno. Trebala sam pristupiti drugačije. Trebala sam joj točnije zadati figure koje želim i njihov način i ritam izvođenja. Trebala sam je bolje naučiti plivati i slušati impulse morskih strujanja koje njezino plivanje stvara u vodi. Trebala sam se usuditi s njom otići u dubinu i tamo proučiti sve morske struje i njihovo djelovanje na kretanje u vodi. Tamo smo mogle naučiti kako ih slušati. Kako s njima plivati. Ali nisam se usudila. Padalo mi je na um da i sama zaplivam kako bih joj pokazala što želim, ali nisam željela plivati umjesto nje. Vjerovala sam da ona to može sama. I vjerojatno je i mogla, ali je ja nisam znala u tome povesti. U svemu tome nije pomoglo ni moje gubljenje u moru drugih stvari i problemima koje sam imala paralelno kao ni sam strah od dubine. Ovdje je borba bila drugačija nego s Tonijem pa nije ni došlo do klasičnog utapanja nego smo jednostavno ostale svaka plivati za sebe. Svaka u svom smjeru.

Krajnje naše plivanje i kretanje nije izgledalo kako sam zamislila. Nisam postigla sklad kojem sam toliko težila, koji sam toliko željela. Na trenutke do tog sklada ipak dođe. Svi suplivači pokretači se povežu i sa svojim algama sinkronizirano plivaju. I tada to plivanje izgleda kao ples. Ali samo na trenutke. U drugim trenucima događa se da suplivači pokretači „soliraju“, svatko se kreće za sebe, ne prate se u plivanju i kretanju, alge koje bi trebale biti kao jedno završe svaka na svojoj strani i sl. Zbog svega toga i Žučka se tu često kreće po svome jer ne zna koga bi pratila. I tako se onda dogodi da sve padne u neki kaos koji s vremenom postane jednoličan jer više nitko ne zna koga bi pratio.

Sve u svemu u ovom projektu sam naučila jako puno toga. Ako sam odlučila ući u vodu, onda je posve besmisleno ostati samo u plićaku kada ovo more nudi puno više, kada ono skriva beskonačno puno zanimljivosti. Ali bitno je znati što želim. Tj. ne zaboravljati što želim. Posebno u trenucima kada biram ljude koje trebam povesti tamo kamo želim, ljude od kojih želim da plivaju onako kako ja vodim. Trebam se usuditi povesti ih u dubine i ne dopustiti da sve ostane na površini. Trebam pronaći način da plivamo zajedno. Trebam prepoznati trenutke kada to plivanje treba biti istovremeno, kada naizmjenično, kada treba voditi u istome smjeru, a kada u potpuno suprotnom. Tada dolazi do sinkroniziranog plivanja. Tada dolazi do sklada.

Tada dolazi do umjetnosti. Treba znati odabrati svoje suplivače pokretače, treba ih znati povesti i na kraju ih treba znati pustiti da nastave plivati i kretati se sami. A u svemu tome treba se sjetiti obratiti pažnju na Žučku i na njezine kretnje. I znati prilagoditi i njezina plivanja plivanjima suplivača pokretača. Ali, kako sam u uvodu ovog poglavlja rekla, to je zaista najteži redateljev zadatak – plivanje s glumcima.

„Umetnost je delić kosmosa uređen usred haosa.“⁵ Jer smo se doslovno morali izdići iznad kaosa, stvoriti svoj mali koliko je moguće „nedodirljivi“ svijet kako bismo prevladali taj kaos.

⁵ Edi Majaron, *Vera u lutku*, Otvoreni univerzitet, Subotica; Međunarodni festival pozorišta za decu, Subotica; Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad, 2014., 111. str.

9. KAKO JE TEKLO MOJE UTAPANJE. ILI KAKO SAM POKUŠAVALA BITI REDATELJ.

Cijeli ovaj zaron, ovaj proces rada na diplomskoj predstavi, jednostavno je proletio, a ja sam imala osjećaj da sam se od silne želje da sve uspije i nedostatka vremena samo još više pogubila. Da sam se u svakom segmentu ovog mora, ove režije, pomalo utopila. Krenulo je sve od tog straha od vode, straha od toga što je sve režija, što sve ona sa sobom nosi i od straha hoću li se moći nositi s tim ili ne. Hoću li se znati nositi s tim. A od redatelja se očekuje da zna, da vodi. Barem sam tako nekako mislila. Mislim da sam zapravo to najviše očekivala sama od sebe i time si onda nisam dopustila neznanje, istraživanja ove vode, ovog mora, ovog morskog dna i njegovih dubina. Od silne želje da sve uspije trčala sam popravljati sve okolo, plivala sam lijevo, plivala desno, i nisam se stizala baviti upravo onim dijelom kojim sam se trebala baviti – režijom. Biti redatelj zaista podrazumijeva veliki spektar uloga i poslova. Od potrage za ribicom, tekstom, ili stvaranja istog, preko traženja kazališta, uvale, koja će te primiti. A u tom dijelu ima čak puno više borbi s morskim strujama i podvodnim previranjima nego što sam to doživjela na ovom projektu. Zatim odabir suradnika autorskog tima, plivača graditelja, s kojima moraš biti kroz cijeli proces. Koje također ponekad moraš voditi više nego što misliš i očekuješ. Ponekad čak raditi dijelove njihovog posla s njima ili umjesto njih ako želiš da se sve stigne na vrijeme i da uspije. Zatim ono meni najteže – odabir suplivača pokretača i plivanje s njima – glumci. Sam odabir možda i nije tako težak koliko kasniji rad s njima. Podrazumijeva puno segmenata. Od toga kako da uđu u vodu, postepeno ili sa skokom, znaju li uopće skočiti u vodu, kako da se za taj ulazak zagriju i spremne, treba paziti koliko duboko smiju ići, jesu li za te dubine spremni i sposobni, znaju li roniti, znaju li ispravno disati, koliko dobro plivaju, imaju li kondicije, hoće li te moći pratiti, koliko dobro mogu pratiti svoje suplivače dok plivaju s tobom, kako u tome svemu komuniciraju sa Žučkom... Treba ih znati voditi nježno i polako, a opet čvrsto. Segmenata je zaista puno. Ali treba jako dobro znati kuda ih vodiš kako te sve okolo ne bi utopilo. Tj. ne smiješ u nijednom trenutku zaboraviti na ono najvažnije, na razlog zašto to sve radiš, na tekst i temu kojom si se na početku odlučio baviti. Ne smiješ zaboraviti na svoju „Žučku“. Žučka je pametna. Često pametnija od nas samih. Moja je meni cijelo vrijeme bila pod nosom i gnjavila me. Gnjavila me da je vidim. Gnjavila me da je mijenjam. Da je prilagodim onome što se kroz proces

dogođalo. Jer je ona na to spremna. Ona se želi mijenjati. Ona želi rasti. Samo joj to ponekad „roditelji“ ne dopuste jer je ukalupe u ono što oni za nju vide. I misle da za nju vide ono najbolje. A zapravo treba moći ostati otvoren. Treba joj moći omogućiti razvoj. U suprotnom Žučka gubi ono zbog čega ste je prvotno i odabrali, ili stvorili. U suprotnom se gubi duša. A upravo to se dogodilo meni u ovom procesu. Žučka je bila sposobna mijenjati se, rasti, učiti od svojih suplivača pokretača. Bila je spremna mijenjati se kako bi njihov zajednički ples ispunio svoj maksimalni potencijal, ali ja to nisam prepoznala. Time što sam ostale tjerala da se njoj u potpunosti prilagode, onemogućila sam joj razvoj, onemogućila sam joj život. Ne u potpunosti, ali nikada nije postala ono što je mogla. Zbog nekih mojih strahova. Zbog nekih mojih nesigurnosti. Zbog nekih mojih držanja za neke stare „sigurne“ puteve. Zbog straha od dubine. Zbog toga što možda nisam znala povesti. Ili zbog toga što nisam imala hrabrosti povesti. Zbog straha da ću se izgubiti. Ali nakon svega, svjesna sam da se treba maknuti od sigurnih voda i zakoračiti tj. zaplivati u one manje poznate. Dopustiti si lutanje u tom smislu. Dopustiti si uistinu zaplivati, uživati u vodi iako me ona ponekad zapljusne, pošprica pa čak i potopi.

10. NA PUČINI. ILI U DUBINI. ZNAM DA NIŠTA O REŽIJI NE ZNAM. ILI ZAKLJUČAK.

Na početku sam govorila o tome kako režiju doživljam kao more. Veliko. Duboko. Beskrajno. Neistraženo. Govorila sam o strahovima koje je u meni to more izazivalo. Ovdje sada pišem u prošlom vremenu jer sam se s tim strahom donekle izborila. Nije to more postalo ništa manje, dapače, što dublje u njega ulazim vidim da ovoj pučini, ovim dubinama i ovome beskraju zaista nema kraja. Ali sam, kroz proces studija lutkarske režije i kroz proces rada na ovoj diplomskoj predstavi, shvatila da se nemam čega bojati. Da se ne trebam bojati jer od tog straha onda ne vidim sve silne ljepote mora koje me okružuje. Sve ljepote koje režija u sebi sadrži. Svjesna sam da ništa o režiji ne znam. Ali spremna sam pogledati u dubinu i zaroniti. Zaroniti duboko. Zaroniti do kraja. Svjesna sam da se moram izboriti sa strahom koji od ove dubine imam. Ne mogu očekivati da će on ikada nestati, ali mogu se naučiti nositi s njim. Mogu ga možda naučiti krotiti. Svjesna sam da sam odlučila zakoračiti u ovu vodu i da povratka nema. Da ne mogu ostati u plićaku jer ipak neke moje dubine komuniciraju s dubinama ovog beskrajnog mora. Na meni je samo da ih naučim slušati. Da se usudim slušati. Da se usudim i ja komunicirati s njima. Na meni je da zaplivam, zaronim pa da se ponekad i utopim. Ali i to utapanje se preživi. I donese nešto novo. Neko novo iskustvo, neko novo znanje, neke nove spoznaje. Na početku nisam znala što želim od ove vode. Možda još uvijek ne mogu reći da sa sigurnošću znam, ali znam da želim neke nove dubine, neke nove avanture. Hoće li me progutati ova velika vodena neman? Hoću li moći opstati na njezinim valovima ili će me njezine struje potopiti? Ili ću možda ponovno potopiti sama sebe? Hoću li moći podnijeti još koje utapanje? Naravno da hoću. Iako ništa o režiji ne znam, naučila sam da apsolutno na to imam pravo. I ne znati. I ne moći. I ne snaći se. I plivati, a potonuti. I potonuti, a ne utopiti se, ali i utopiti se. Moram pronaći svoj put. A taj put se najlakše nalazi svakim novim zaronom, ali i svakim novim utapanjem.

„Nema zaludnijeg posla na svetu od pozorišne režije. Počneš 'ni od čega', od nekakvih maglovitih misli i ideja, od nepostojećih ritmova, od zvukova koje niko sem tebe ne čuje, od pokreta kojih nigde nema, od neke vrlo mutne slike i predstave koja postoji samo kao slutnja u tvojoj glavi, onda govoriš, mnogo govoriš, vičeš, objašnjavaš, glumiš, svađaš se, nerviraš se, praviš kompromise, biraš, očajavaš, odustaješ, užasno se bojiš i onda ti se jednoga dana učini

da je gotovo, zato što si prazan, i drugi misle da je gotovo... Koliko će trajati taj nevidljivi proizvod? Šta je od svega toga samo tvoje?“⁶

Ovaj proces bio je jedno lijepo putovanje. Unatoč svemu. Koji i kakav zaron me dalje čeka? Ne znam, ali svakako mu se veselim...

⁶ Iz razgovora s redateljem Srboljubom Stankovićem – Radoslav Lazić, *Traktat o lutkarskoj režiji, U traganju za estetikom režije*, Prometej, Novi Sad, 1991., str. 69.

11. SAŽETAK

Predstava *Neobičan prijatelj* Hrvatskog kazališta u Pečuhu u Mađarskoj diplomatska je predstava studentice Maje Lučić na Diplomskom studiju lutkarske režije pod mentorstvom doc. art. Tamare Kučinović. Predstava je ujedno i diplomski ispit studentima Toniju Leakoviću i Andriji Krištofu na Diplomskom studiju lutkarske animacije. U predstavi još sudjeluju Matea Bublic, Selena Andrić i Nikola Radoš. U ovom pismenom radu studentica opisuje proces rada na predstavi bazirajući se na posao redatelja koji je ujedno i autor teksta. Opisuje način odabira suradnika i rad sa svakim od njih (tehnologom, scenografom, glazbenikom, glumcima). Cijeli proces definira kao spoznaju kako je svjesna da ništa ne zna i da je redateljsko zanimanje jedno nesigurno putovanje koje ponekad djeluje kao utapanje, ponekad kao ronjenje, a ponekad kao plivanje. Zaključuje kako je za redateljski posao, kao i za svaki drugi posao umjetnika, potrebna ljubav i ustrajnost, prihvaćanje nesigurnosti i činjenice da učenje nikad ne prestaje i da je potrebno pronaći vlastiti put.

Ključne riječi: lutkarska režija, animacija, rad na tekstu, rad s lutkarskim tehnologom i scenografom, rad s glazbenikom, rad s glumcima

SUMMARY

The play *An Unusual Friend* performed by the Croatian Theatre in Pécs, Hungary is a graduation play created by student Maja Lučić for her Graduate University Study of Puppetry Directing under the mentorship of Tamara Kučinović, D.A. The play is at the same time a graduation exam for students Toni Leaković and Andrija Krištof for their Graduate University Study of Puppet Animation. Taking part in the play are also Matea Bublic, Selena Andrić and Nikola Radoš. In this paper, the student depicts the process of working on a play whilst focusing on director's work who is simultaneously the author of the text. It describes the means of selecting collaborators as well as the working process with each of them (technologist, set designer, musician, actors). The author defines the whole process as a realization of her being aware that she knows nothing and that directing is an unpredictable journey that sometimes may feel like drowning, sometimes like diving, and other times like swimming. She concludes that directing, as any other job an artist may undertake, requires love and perseverance, accepting insecurities and the fact that learning never stops, and that it is essential to find one's own way.

Keywords: puppetry directing, animation, text processing, working with puppet technologist and set designer, working with musicians, working with actors

12. LITERATURA

- Hejno, Vjeslav. (2012.) *Umetnost lutkarske režije, Praksa. Razmatranja*. Izdavači: Otvoreni univerzitet, Subotica; Međunarodni festival pozorišta za decu, Subotica; Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad.
- Lazić, Radoslav. (1991.) *Traktat o lutkarskoj režiji, U traganju za estetikom režije*. Novi Sad: Izdavačko-knjižarska agencija PROMETEJ.
- Lazić, Radoslav. (2007.) *Magija lutkarstva, Dramaturgija i poetika lutkarskog teatra, Antologija*. Beograd: Foto Futura i Autorska izdanja.
- Lazić, Radoslav. (2007.) *Kultura lutkarstva, Zbornik, Poetika, propedeutika, estetika, istorija, teorija...* Beograd: Foto Futura i autor.
- Majaron, Edi. (2014.) *Vera u lutku*. Izdavači: Otvoreni univerzitet, Subotica; Međunarodni festival pozorišta za decu, Subotica; Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad.
- Paljetak, Luko. (2007.) *Lutke za kazlište i dušu*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Richter, Luděk. (2003.) *Praktická dramaturgie v kostce*. Prag: Dobré divadlo dětem.